

ług niej dominantą wszystkich translacji jest ich cel¹¹. Z kolei w rozdziale poświęconym translacji funkcjonalnej (*Die funktionale Translation*) Autorka zaznajamia czytelnika m.in. z faktorowym modelem tłumaczenia (*Das Faktorenmodell der Translation*) autorstwa Kathariny Reiß. Ukazuje on czynniki wpływające na konstytucję tekstu, jak również na ekwiwalencję tekstową.

W ostatnim rozdziale, zatytułowanym *Kognitionspsychologische Forschung zum Übersetzen*, Stolze porusza, w odniesieniu do przekładu, zagadnienia psychologii kognitywnej. Zajmuje się m.in. koncepcją „protokołów głośnego myślenia” (*TAP – think-aloud protocols*), porównując „zachowanie” tłumacza profesjonalnego i początkującego czy rolę kognicji i intuicji w tłumaczeniu. Przytacza opinię Wolframa Wilssa, jakoby do intuicji sięgamy wtedy, gdy zawodzą nas wszelkie racjonalne strategie mogące rozwiązać dany problem¹².

Cała praca opatrzona jest bogatą bibliografią, indeksem osób oraz skorowidzem rzeczowym. Radegundis Stolze starała się na 249 stronach zapoznać czytelnika z najważniejszymi teoriami translatorycznymi, wyznaczającymi kierunki badań nad przekładem w przeszłości i obecnie. Ponadto w większości rozdziałów Autorka przytacza fragmenty dzieł translatorycznych, podaje przykłady, nie unika diagramów i tabel. Wszystko po to, aby czytelnik jak najwięcej zrozumiał i miał jak najmniej wątpliwości. Jest to książka ze wszech miar godna polecenia szczególnie osobom, studiującym teorię przekładu. „Pod jednym dachem”, a właściwie na 249 stronach, jest wszystko, co niezbędne dla lepszego zrozumienia mechanizmów rządzących tłumaczeniem.

Arkadiusz Piętak

Akademia Polonijna w Częstochowie

Antynomie wartości. Problematyka aksjologiczna w językoznawstwie, pod red. Agnieszki Oskierey, Łódź: Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna 2007, ss. 340. ISBN 978-83-7405-227-6.

Książka *Antynomie wartości. Problematyka aksjologiczna w językoznawstwie*, wydana w 2007 r. pod redakcją Agnieszki Oskierey, jest zbiorem szkiców 26 językoznawców, podejmujących tytułową problematykę w sposób dość zróżnicowany metodologicznie. Bez wątplenia na pierwszy plan wysuwają się kognitywistyczne ujęcia tematu, niemniej nie brakuje tu odwołań do teorii strukturalnych, koncepcji języka

¹¹ „[...] Die Dominante aller Translation ist deren Zweck [...]” (s. 176).

¹² „[...] Auf unsere intuitiven Fähigkeiten greifen wir als Übersetzer vor allem dann zurück, wenn wir auf der Basis rationaler Problemlösungsstrategien zu keinem brauchbaren Ergebnis gelangen [...]” (s. 237).

opracowanych w ramach komunikatywizmu czy badań językowo-kulturoznawczych, a nawet do założeń znanych systemów filozoficznych. Cenny wydaje się sam analizowany przez autorów materiał językowy, bardzo zróżnicowany z punktu widzenia gatunkowości (artykuł prasowy, nekrolog, kazanie, piśmiennictwo religijne, przemówienie sejmowe, slogan reklamowy, konwersacja itd.), uwzględniający zarówno teksty współczesne, jak i dawniejsze, nowoczesne gatunki dyskursu medialnego (telewizyjny, radiowy, internetowy), a także gwarę i język młodzieżowy.

Artykuły zawarte w monografii różnią się między sobą zarówno pod względem stopnia ogólności podejmowanej problematyki, tematu i korpusu analiz, jak i z punktu widzenia przyjętych w nich perspektyw i założeń teoretyczno-metodologicznych. Na szczególną uwagę zasługuje otwierający monografię tekst Michała Łabaszczuka na temat metodologicznych podstaw badania językowych środków wyrażania wartości w oparciu o niektóre założenia filozofii Kanta (aprioryczne kategorie postrzegania świata przez podmiot ludzki z naciskiem na ich aspekt aksjologiczny), logiczno-filozoficznej teorii Wittgensteina oraz kognitywnych koncepcji stereotypii werbalnej i językowego obrazu świata, rozpatrywanych z punktu widzenia komponentu wartościującego, stanowiącego integralną część ludzkich kategorii poznawczych. Z rozważań tych wynika, że wartość aksjologiczna (którą autor skrupulatnie odróżnia od saussuriańskiego pojęcia wartości systemowej) jest zjawiskiem bardzo szerokim, wieloaspektowym, w związku z czym jego ścisła definicja zależy od perspektywy, w której je ujmujemy (synchronia vs diachronia, badanie kategorii vs badanie odzwierciedlenia modeli i hierarchii wartości w języku itd.).

Druga grupa tekstów to artykuły, które prezentują różnorodne metodologie badań nad problemem wartościowania w języku (lub przynajmniej elementy tych metodologii), ilustrując przedstawioną teorię analizami konkretnych przykładów. Pierwszy z nich to tekst redaktorki tomu – Agnieszki Oskierzy – na temat interakcyjnych wykładników emotywno-oceniających w dialogu radiowym. Należy podkreślić wartość popularyzatorsko-krytyczną pierwszej, teoretycznej części tego artykułu, w której Autorka przedstawia trzy przeciwstawne podejścia do problemu wartościowania w języku: strukturalne, kognitywne i komunikatywne, identyfikując swoją własną metodologię badań z tym ostatnim. Opisane parametry aksjologiczne znajdują interesującą ilustrację w analizach dialogu radiowego przeprowadzonych w drugiej części tekstu. Drugi z artykułów tej grupy, autorstwa Przemysława Żywicyńskiego, to prezentacja oryginalnej koncepcji wartościowania w konwersacji, a ściślej organizacji preferencyjnej form uprzejmościowych i języka ciała, z odniesieniem do amerykańskiej analizy konwersacyjnej i teorii grzeczności oraz do kognitywnej aksjologii dyskursu. Oryginalnym wkładem autora jest próba rozpatrzenia opisywanej problematyki aksjologicznej z punktu widzenia etologii, czyli nauki o zachowaniu zwierząt – w tym również człowieka – w środowisku naturalnym, biorącej pod uwagę takie aspekty (nacechowane emocjonalnie) jak agresja, jej wartość w perspektywie ewolucyjnej gatunku oraz związane z jej wyrażaniem lub tłumieniem mechanizmy ochronne

(w społeczeństwie ludzkim taką funkcję pełni język). Trzeci tekst to *Aksjologiczny aspekt metaforyzacji* Tomasza Fojta, podejmujący temat wartościowania w języku z punktu widzenia kognitywnej teorii języka, głównie metaforyzacji (Lakoff, Johnson), rozumianej jako mentalny proces transferu między domenami konceptualnymi i odbijającej się w warstwie językowej w postaci wyrażen metaforycznych. Autor ilustruje przedstawioną metodologię na przykładzie mechanizmów metaforyzacji języka biologów, odnoszącego się do kognitywnego modelu ewolucji, rozważając przy tej okazji również kwestię aksjologii w użyciu języka (aspekt wartościowania w interpretacji danych empirycznych w dyskursie naukowym, problem prawdziwości metafor jako środka komunikacji). Na uwagę zasługuje także artykuł Jacka Szczępaniaka na temat problemu wartościowania w niemieckiej prasie bulwarowej, który przybliży próby językoznawczego opisu problematyki aksjologicznej zaproponowane przez badaczy niemieckich. Kolejnym tekstem, który należy tu wymienić, jest artykuł Agnieszki Sulich, proponujący analizę materiału językowego pod względem zgodności wypowiedzi z maksymą relewancji Grice'a, choć podjęty temat wydaje się sytuować nieco na uboczu tytułowej problematyki monografii (problem wartościowania dotyczy w zasadzie tylko negatywnej oceny „mówienia nie na temat”). Interesujący z punktu widzenia teoretycznego jest również zabieg *prozodii semantycznej*, zaprezentowany przez Monikę Szewczyk jako sposób „przemycania” negatywnych sądów wartościujących. Zjawisko to, opisane przez J. Sinclaira, polega na negatywnym nacechowaniu słów znaczeniowo neutralnych poprzez ich częstą łączliwość kontekstową z jednostkami leksykalnymi wyrażającymi zjawiska negatywne lub kojarzone jako nieprzyjemne; autorka analizuje koncept prozodii semantycznej w języku polskim na przykładach kolokacji słów *ewidentnie*, *ewidentny* i *popęłnić*. W podobnym duchu, choć na bazie innej metodologii, skonstruowany jest tekst Tatiany Siniawskiej-Sujkowskiej na temat metaoperatorów wartościujących *prawdę mówiąc*, *szczerze mówiąc*, przebadanych w oparciu o korpus polskich i rosyjskich tekstów literackich, a także artykuł Urszuli Gajewskiej, analizujący na przykładzie tekstów nauk ścisłych metatekstowe konstrukcje składniowe, których celem jest podkreślenie ważności wprowadzanej informacji (*trzeba! warto podkreślić, że..., należy przypomnieć, że... itp.*).

Ostatnia grupa tekstów to analizy o charakterze bardziej szczegółowym, skupiające się na przebadaniu pod kątem problemu wartościowania konkretnego korpusu wypowiedzi ustnych lub tekstów pisanych. W tej optyce sytuuje się artykuł Ewy Woźniak, która proponuje interesującą analizę wartościowania uczucia strachu (lęku, bojaźni) oraz gniewu i rozpacz w specyficznym korpusie tekstów, jakim jest przedtrydenckie piśmiennictwo pasyjne. Nad materiałem językowym o podobnej tematyce pochyla się Bożena Matuszczyk, która bada różne sposoby przedstawiania wartości we współczesnych kazaniach, szczególną uwagę poświęcając środowisku językowemu służącemu do nazywania wartości, konstruowaniu ich znaczeń oraz ich aspektowi metaforycznemu. Z kolei Agata Małyńska podejmuje w swoim arty-

kule temat negatywnego nacechowania słów i wyrażen językowych używanych we współczesnych przemówieniach sejmowych dla określenia problemu korupcji. Analizę podobnego korpusu (wypowiedzi parlamentarne) przeprowadza Elżbieta Laskowska, badając w nim kategorie JA i TY jako kuzalatora i/lub nosiciela aksjologicznie nacechowanych stanów wywołujących emocje. Z kolei Agnieszka Piela w swoim artykule bada jednostki leksykalne, które nazywają w polszczyźnie sytuację żartowania i wiążą się przy tym semantycznie z sytuacjami wyśmiewania, wyszydzania, kpiny, wprowadzania w bład itp., co nacechowuje je raczej treścią negatywną. Kolejny typ podejścia do badanego problemu reprezentują artykuły Piotra Kładoczno, Jolanty Bujak-Lechowicz i Małgorzaty Klimczak, oparte na analizie materiału językowego pochodzącego z ankiet. Pierwszy z nich opisuje wymiar wartościujący studenckich wypowiedzi na temat przyszłości, drugi skupia się na analizie konfrontacyjnej językowego obrazu szczęścia w wypowiedziach dwóch w pewnym sensie przeciwstawnych grup społecznych, mianowicie młodzieży i osób po 60 roku życia, trzeci zaś bada elementy emotywnie i oceniające w wypowiedziach studentów ze Wschodu na temat Polski. Z tym ostatnim tekstem tematycznie powiązany jest artykuł Grażyny Zarzyckiej, która analizuje wartościowanie środków językowych użytych we współczesnym dyskursie prasowym do naszkicowania wizerunków obywatela zza wschodniej granicy (tzw. Ruskiego). W monografii wyraźnie zaznacza się metoda zmierzająca do opisu (rekonstrukcji) językowego obrazu danego elementu świata z wyakcentowaniem jego aspektu wartościującego; obok wspomnianego artykułu Jolanty Bujak-Lechowicz cel taki mają również teksty Teresy Giedz-Topolewskiej, badającej językowy obraz pracy we współczesnych rosyjskich tekstach reklamowych, oraz Małgorzaty Karwatskiej, pochylającej się nad językowym obrazem sumienia. W pewnym sensie wyjątkowym korpusem dla badań nad problemem wartościowania w języku jest dyskurs internetowy (blogi, fora internetowe, rozmowy na Gadu-Gadu), na którym opiera się analiza internetowych tekstów młodzieżowych zaproponowana przez Grażynę Filip. Autorka skupia się na przebadaniu problemu antynomii wartości z jednej strony jako mechanizmu ironii, z drugiej zaś jako środka manipulacji i autokreacji, biorąc pod uwagę również charakterystyczne dla tego kanału komunikacji środki ikoniczne (emotikony). Innym ciekawym materiałem językowym jest zaprezentowany przez Artura Gałkowskiego korpus sloganów i nazw firmowych („firmonimów”). Autor analizuje problem nacechowania aksjologicznego oraz jego związku z praktyką tworzenia tych elementów języka, a także bada ich odniesienie do tkwiącej w świadomości człowieka hierarchii wartości (z racji swojej funkcji w komunikacji ekonomiczno-społecznej slogany i firmonimy są nośnikami wartości pozytywnych, takich jak piękno, życie, zdrowie, komfort, radość, satysfakcja, natura, siła, wolność, bezpieczeństwo, zaufanie, przyjemność itd.). Charakterystyczny dla problematyki wartościowania w języku jest mocno nacechowany emocjonalnie temat śmierci, któremu uwagę poświęciło aż troje autorów: Igor Borkowski (artykuł na temat wartościowania w informacjach o śmierci podawanych

w dyskursie medialnym), Joanna Kściuczyk i Ewa Kaptur (teksty dotyczące komponentu wartościującego w nekrologach). Wreszcie ostatni tekst to artykuł Justyny Makowskiej, podejmujący oryginalny temat adaptacji aktów wartościujących w tłumaczeniu komedii Moliera z języka ogólnopolskiego na gwara podhalańską.

Książka *Antynomie wartości. Problematyka aksjologiczna w językoznawstwie* jest pozycją niewątpliwie wartościową ze względu na różnorodność podejść do tytułowego problemu, jednakże od strony ogólnometodologicznej jej lektura pozostawia w czytelniku pewien niedosyt. Po tak ogólnym tytule oczekiwano by się bowiem szerszej zakrojonej syntezy teorii i metodologii dotyczących problematyki aksjologicznej w językoznawstwie, tymczasem w książce przeważają ujęcia szczegółowe, skupione na analizie konkretnego korpusu przy użyciu danej (często powtarzającej się z tekstu na tekst) metody i stanowiące bardziej materiał egzemplifikacyjny niż ilustrację oryginalnych podejść metodologicznych. Można żałować, że nie znalazło się tu więcej tekstów popularyzatorsko-krytycznych, prezentujących rozmaite teorie na temat problematyki aksjologii w badaniach językoznawczych, również zagranicznych, podtytuł sugeruje bowiem bardzo ogólne ujęcie, nie ograniczające się do językoznawstwa polonistycznego. Optymizmem napawa natomiast wyraźnie zaznaczający się w monografii własny wkład wielu autorów w analizowaną problematykę, co stanowi jedną z podstawowych zalet tego zbioru tekstów, świadczy bowiem o aktualności i wadze problemu, zainteresowaniu, jakim cieszy się on wśród językoznawców, a także wskazuje możliwości eksploracji nowych „ścieżek badawczych”, jak podkreśla słusznie w swym krótkim wstępie redaktorka tomu.

Katarzyna Wołowska
Katedra Literatur Romańskich
w Instytucie Filologii Romańskiej KUL

Krzysztof Hejwowski, *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2006, ss. 198. ISBN 978-83-01-14336-7.

Schemat całej treści publikacji K. Hejwowskiego stanowi obalenie mitów w tłumaczeniu, inaczej mówiąc: teorii, które bardziej szkodzą, niż pomagają, początkującemu tłumaczowi, z założenia głównemu odbiorcy tej książki. I tak, na przykład, według Autora, nie można twierdzić, że tłumaczenie nie jest w ogóle możliwe i że istnieje tzw. nieprzekładalność absolutna. Takie stwierdzenia negują *a priori* całą naukę translatoryczną. Innym postulatem jest to, że nie należy wierzyć w tłumaczenie dosłowne, gdyż pomiędzy rzekomym *tłumaczeniem wolnym* a *dosłownym* nie istnieje jedna wyraźna granica, lecz continuum; nie można w takim razie postuluje się